

Sverige importerar årligen 250 000–350 000 ton sojaprodukter, främst från Sydamerika och USA, vilket har en stor negativ miljöpåverkan. I dag finns flera provodlingar för sojaböner i Sverige men visionen är att vi i framtiden ska kunna bli självförsörjande på soja. Forskaren Fredrik Fogelberg tror att det kan bli verklighet.

Sojaodling i Brasilien, världens näst största sojaproducent efter USA.
FOTO: ANDRE PENNER/SCANPIX

”Det här är bara början för sojabönans resa i Sverige”

I Amazonas-området i Sydamerika huggs regnskog ner för att ge plats åt sojaodlingarna. Dessutom tas skogsmark i anspråk av småbönder som flyttar när deras tidigare jordbruksmark köps upp och införlivas i storskalig sojaodling.

Ett av världens mest artrika ekosystem, den stora grässlätten Cerradon i Brasilien, exploateras i snabb takt. På stora områden odlas soja för export och bara 2,2 procent av marken är skyddad som reservat. Uppodlingen förändrar marken helt och växt- och djurarter slås ut. När grässvälen plöjs sönder ökar erosionen och näringsämnen lakas ur.

I debatten om importerad soja framhålls ofta att Sverige inte kan ersätta sojan eftersom svenskt foder inte räcker till. Naturskyddsforeningen tycker att det perspektivet är helt taget ur sitt sammanhang. Emelie Hansson, jordbruksrådgivare och matexpert på Naturskyddsforeningen, säger att de stora kyckling- och grisindustrierna skapades i en tid då spannmålsöverskott var ett problem och räddningen var att svenskarna åt allt mer kött från djur som föts upp på spannmål. Det har lett till att vi i Sverige har ökat vår köttkonsumtion med hela 70 procent de senaste 40 åren.

– Kött har blivit billig mat på grund av billigt foder och större industrier. Nu är inte situationen densamma. En tredjedel av den areal som krävs för att producera mat till en genomsnittssvensk finns i andra länder och har krävt dubbelt så mycket mark än vad som är tillgängligt per världsmedborgare, säger hon.

Frågan är varför inte Sverige producerar mer proteinrika baljväxter än vad vi gör just nu. Som exempelvis ärter, äkerböner eller sojaböner.

FREDRIK FOGELBERG är forskare vid JTI-institutet för jordbruks- och miljöteknik, som står bakom de senaste årens provodlingar av soja i Sverige och nu arbetar för fler sojaodlingar.

– Redan på 40-50-talet började Sven Holmberg i Fiskeby, Norrköping, att korsa böner. Han fick fram fem olika sorter, bland annat Fiskeby V och Fiskeby III. Fiskeby V var den bästa. Den finns fortfarande att köpa i Sverige i liten skala. Sven var den svenske sojabönspecialisten, säger Fredrik Fogelberg.

Han berättar hur Sven Holmberg reste runt i världen, bland annat till Manchuriet, norra Kina och Japan för att hitta sorter som man kunde arbeta med i Sverige.

– Då man började på 50-talet blev plantorna cirka 35 centimeter höga. Själva baljan satt lågt mot markytan, vilket gjorde det svårt att få med hela plantan in i skördetrösken. Man förlorade en hel del av skörden i fält. Sedan var de sorter man importerade från exempelvis USA och Sydamerika anpassade till mycket längre dagslängd än vad vi har i Sverige, säger Fredrik Fogelberg.

PÅ 70-TALET GJORDES större försök med svensk sojaodling, men de slog inte heller väl ut. Fredrik Fogelberg tror att det på grund av detta har funnits en negativ inställning till svensk sojaodling. 35 år senare händer något. År 2005 provar

man på nytt att odla sojaböner, den här gången kanadensiska sorter odlade i Skåne och på Öland. Det ger fina resultat. I dag finns det 25 odlingar i Sverige på platser som Uppland, Östergötland, Skåne och på Gotland. Främst handlar det om mindre provodlingar men tre av odlingarna utgör tillsammans 30 hektar, av totalt 40 hektar.

Fredrik Fogelberg säger att sojabönan vill ha varma lägen. Därför passar sojaodlingar bäst på platser som exempelvis i Skåne, på Öland och i Mälardalen. Man ska så sojafönor i mitten på maj och framåt och tröska den i mitten på oktober. Det borde vara mest intressant att odla svensk soja för den ekologiska produktionen, då ekologiska lantbrukare i dagsläget inte får använda sig av importerad soja som djurfoder. Då borde inhemska elder till och med egenodlad soja kunna vara beaktansvärda alternativ, säger han.

JENS PETERSEN på Jylland i Danmark har varit framgångsrik i sina odlingsförsök av soja, berättar Fredrik Fogelberg. Och medvetenheten ökar nu i Norden vad gäller sojans negativa inverkan på människor och miljö. Vi läser om hur soja som importeras från Brasilien besprutas med bekämpningsmedel som är förbjudna i Sverige och många andra länder.

Just i Brasilien ökar också odlingen av genmodifierad soja. Det är ett sätt att få ut större skördar för att tillfredställa en växande marknad. En följd har blivit en

FOTO: NATURSKYDDSFÖRENINGEN

En tredjedel av den areal som krävs för att producera mat till en genomsnittssvensk finns i andra länder.

Emelie Hansson, Naturskyddsforeningen.

Det är bara positivt att vi har fler forsknings- och utvecklingsprojekt.

Ragni Andersson, Jordbruksverket.

FOTO: JORDBRUKSVERKET

Sojaodlingen vid Öresundsbron. Sojaböner odlas på cirka 25 platser i Sverige, ända upp till Mälardalen. FOTO: FREDRIK FOGELBERG

FOTO: FREDRIK FOGELBERG

drastiskt ökad användning av bekämpningsmedel.

Enligt Naturskyddsforeningen får svenska bönder i dag betala upp till 150 procent mer per kilo för att köpa in GMO-fri soja till foder. En utveckling som riskerar att medföra en ökad import av billigare genmodifierad soja och därmed också driva på användningen av bekämpningsmedel och andra negativa konsekvenserna på odlingsplatserna.

– Med tanke på hela GMO-debatten så vore det absolut bästa om vi kunde odla vår egen soja här. Då skulle man undvika att avverka skog i Amazonas, samt alla långa transporter som kommer med det. Det skulle även säkert bli en del nya arbetstillfällen för folk, säger Fredrik Fogelberg.

Den enda nackdelen med att odla sojaböner i Sverige är kostnaden. Det blir dyrare att köpa exempelvis kycklingfileer, fläskkorv och mjölk som är producerade med foder från svenska sojaböner.

– Men det är det värt, det skulle bli några ören mer per vara. Vi är ett av världens rikaste länder, så det har vi råd med, säger Fogelberg.

JONAS PAULSSON är opinionsbildare, debattör och den som introducerade kampanjen Köttfri måndag i Sverige. Han är starkt kritisk till att utveckla sojaodlingar i Sverige främst för djurfoder.

– Att odla sojaböner främst för djurfoder är helt värdelöst, att använda fin

åkermark för att producera djurfoder. Nej, djur ska vara djur: kossor ska äta gräs som växer på marken. Grisar ska äta restprodukter. Kycklingar likaså. Varifrån kommer till exempel uttrycket: att slänga pärlor åt svin?

Men att odla soja främst för människoföda är Jonas Paulsson positiv till.

– Sojaodling främst som människoföda är en annan sak. Vår överkonsumtion av kött och andra animaliska produkter leder till stora utsläpp av växthusgaser. Det sker på olika sätt, exempelvis när man gödslar åkrar med konstgödsel eller skövlar regnskog för att odla sojaböner i Amazonas. En köttfri dag är ett första litet steg på vägen mot ett hållbart jordbruk, säger han.

Han anser att människan behöver äta mindre kött för både klimatets och hälsans skull och tror att svenskodlade sojaböner kan vara en väg att gå. Men främst menar han att det måste ske genom politiska åtgärder, vilka han konstaterar lyser med sin frånvaro i Sverige.

– På Filippinerna har man lagstiftat om en köttfri måndag. Alla känner till vad den stora köttkonsumtionen gör med miljön. Men folk äter kött, kött är gott och det är subventionerat. Men vi skjuter upp skulden till våra barn, det är dem som kommer att få betala, säger han.

De som har börjat odla soja i Sverige är främst lantbrukare som använder den till eget foder eller säljer till foderproducenter. Fredrik Fogelberg hoppas på fler sojaodlingar i Sverige och att de inte bara ska täcka behovet för djurfoder,

utan även för människoföda.

– Första tanken var ju främst djurfoder. Men nu har vi skiftat fokus, och vill odla sojaböner som människoföda. Tanken är att vi ska kunna göra tofu, soyayoghurt, proteinkorv, alltså matsoja, säger han.

OM DU ÄTER en måltid utan kött en dag i veckan så mer än halverar du matens klimatpåverkan, enligt Naturskyddsforeningen. Och enligt Livsmedelsverket kan en man minska sin köttkonsumtion till hälften och en kvinna med tjugofem procent, utan att behöva göra några förändringar av kosten i övrigt. Ragni Andersson på Jordbruksverket är positiv till projektet kring testodlingar av soja.

– Det är bara positivt att vi har fler forsknings- och utvecklingsprojekt. Vi behöver det för att sedan kunna ge råd och anvisningar kring nya grödor. Det är viktigt att man ser över möjligheten att odla fler proteingrödor i Sverige.

Fredrik Fogelbergs vision är att öka arealen för sojaodlandet. Hans mål är att år 2013 ha etablerat en odling av soja på 100 hektar.

VAD DU KAN GÖRA:

Som konsument kan man påverka bland annat genom att fråga efter GMO-fria, (icke genmodifierade) och Krav-märkta produkter.

Även handel och uppköpare kan påverka genom att marknadsföra sojaprodukter som är miljöcertifierade och odlade med socialt ansvar.

Det finns ekologisk soja som odlas utan handelsgödsel och bekämpningsmedel.

FAKTA OM SOJABÖNAN:

- Sojaböner producerade i Tjeckien fungerar bäst i svensk mark.
- Från sådd till skörd: mitten på maj till mitten på oktober, ca 140–150 dagar.
- Lämpiga jordarter är lätta jordar, mellanleror, sandjord till styva leror.
- Sojaböner är känsliga för kyla vid uppkomst, men klarar torka.
- Man använder vanliga skördetröskor för att tröska sojabönan.

KÄLLA: FREDRIK FOGELBERG

>> Läs mer om Institutet för jordbruks- och miljötekniks försök med svensk böndling: www.jti.se.

Jag hoppas att Sverige kan bli självförsörjande på soja.

Fredrik Fogelberg, JTI.

FOTO: PRIVAT